

Analyzing the Linguistic Mechanisms of ‘Moral Persuasion’ in Saadi’s *Bustan*: An Appraisal Theory Approach

Rasoul Behnam^{1*}

Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature Education, Farhangian University, Tehran, Iran. (Corresponding author)
Rasoolbehnam@cfu.ac.ir
ORCID:000-0003-4810-9526

Mohammadreza pashaei

Associate Professor, Department of Persian Language and Literature Education, Farhangian University, Tehran, Iran.
pashaei.reza@cfu.ac.ir
ORCID: 0000-0002-6604-2428

Abstract

The aim of this study is to investigate the linguistic patterns of moral persuasion in Saadi’s *Bustan* through the application of Martin and White’s Appraisal Theory within the framework of Systemic Functional Linguistics. Despite the unparalleled status of *Bustan* in Persian didactic literature, previous studies have largely focused on aesthetic aspects and traditional literary criticism, leaving a noticeable gap in coherent linguistic analyses that explain Saadi’s meaning-making and evaluative strategies. Adopting a mixed qualitative-quantitative approach and purposive sampling, this study compiled a corpus of 215 key couplets selected from different chapters of the *Bustan*. In total, 842 evaluative markers were identified and coded according to the three principal subsystems of Appraisal Theory: Attitude, Engagement, and Graduation. The findings show that within the moral discourse of the *Bustan*, the Attitude system is the most frequently used evaluative resource, accounting for 55.2% of the instances. Within this system, the Judgement category plays a central role (52.6%), indicating Saadi’s predominantly behavior-oriented approach to assessing human actions according to social and religious norms. Furthermore, analysis of the

1. Rasoolbehnam@cfu.ac.ir

Engagement system (19%) reveals the use of dialogic contraction in didactic passages to reinforce the certainty of moral propositions, alongside a tendency toward dialogic expansion in passages reflecting experiential and mystical contemplation. Finally, through the strategic use of the Graduation system (25.8%), Saadi intensifies positive and negative moral polarities, making them more salient for the audience. These findings suggest that the *Bustan* is not merely a collection of direct moral admonitions, but rather embodies a multilayered “grammar of ethics” that systematically and often implicitly aligns readers with the text’s worldview and underlying ideology.

1. Introduction

Persian didactic literature has long served as a powerful medium for transmitting moral concepts, reproducing social norms, and directing audience attitudes. Among its canonical works, Saadi’s *Bustan* occupies a singular position: it is not merely a poetic collection but a meticulously constructed ethical system in which linguistic choices shape the reader’s alignment with the author’s moral worldview. Despite the work’s importance, previous scholarship has largely concentrated on aesthetic features, traditional literary criticism, or broad thematic and discourse-level analyses. There remains a notable gap in systematic linguistic research that explains how Saadi’s evaluative and meaning-making strategies function as mechanisms of moral persuasion. The present study addresses this gap by investigating the linguistic patterns of moral persuasion in *Bustan* through Martin and White’s Appraisal Theory within the framework of Systemic Functional Linguistics (SFL). It asks which attitudinal resources are most frequent in the selected corpus; how Saadi uses Engagement and heteroglossia to legitimize his positions or suppress rival voices; and how the shift from social themes (e.g., justice, beneficence, humility) to individual and mystical themes (e.g., contentment, repentance, supplication) alters the distribution of appraisal markers. The corpus comprises 215 key couplets drawn from the preface and ten chapters of *Bustan*, in which 842 evaluative markers were identified and coded.

2. Theoretical Framework

The study draws on Halliday and Matthiessen’s SFL, particularly the interpersonal metafunction, which concerns the speaker’s interaction with the addressee and the expression of attitudes, evaluations, and stance. Because the interpersonal metafunction alone requires a more

delicate analytical framework for richly evaluative didactic texts, the study employs Martin and White's Appraisal Theory. Appraisal is organized into three major systems: Attitude, Engagement, and Graduation. Attitude comprises Affect (emotional reactions), Judgement (evaluation of human behaviour according to ethical, social, and religious norms), and Appreciation (evaluation of objects, entities, processes, and abstract phenomena). Engagement concerns the management of dialogic space through monoglossic and heteroglossic resources, including dialogic contraction and expansion. Graduation concerns the grading of evaluative meaning through Force (quantification and intensification) and Focus. Appraisal thus provides an integrated framework for analysing how evaluative language both expresses stance and persuasively aligns readers with a text's values and ideology.

3. Methodology

The study adopts a mixed qualitative–quantitative design within a fundamental–applied orientation. Qualitatively, it is descriptive–analytical with a deductive–inductive procedure, enabling close lexical and syntactic analysis of the couplets while also allowing indigenous evaluative patterns in classical Persian to emerge. Quantitatively, extracted data were converted into frequencies and percentages to represent the distribution of discourse patterns across the chapters in an objective and replicable manner. Using purposive non-probability sampling, the researchers selected 215 key couplets from the preface and ten chapters based on the density of evaluative markers, explicit moral judgements, philosophical evaluations, and heteroglossic voices in dialogues. Data were collected through library research based on a critical edition of *Bustan*. Coding variables included chapter, appraisal system, polarity, evaluator, and evaluated entity; Excel was used for organization. Analysis proceeded in three recursive steps: identification and classification of interpersonal lexical and grammatical markers into Attitude, Engagement, and Graduation; organization of codes and determination of positive or negative polarity; and conversion of coded data into descriptive statistics, followed by contextual interpretation of the macro-strategy of moral persuasion in each chapter.

4. Findings and Discussion

Of the 842 evaluative markers, Attitude was the most frequent system, with 465 instances (55.2%), followed by Graduation with 218 (25.8%) and Engagement with 159 (19.0%). Within Attitude, Judgement was dominant (245; 52.6%), followed by Affect (138; 29.6%) and Appreciation (82; 17.8%). This distribution indicates Saadi's predominantly behaviour-oriented and norm-centred approach: human actions are weighed against social and religious norms, and binary oppositions between virtue and vice are repeatedly constructed. Affect largely supports moral judgement, producing what may be called an affective perspective on judgement; fear, shame, love, hope, and insecurity are deployed to guide behaviour. Appreciation revalues worldly power and material status as transient while granting positive value to spiritual certainty, contentment, and mystical insight. Engagement analysis shows a strongly monoglossic and contractive tendency in didactic passages: prohibitions, negations, conditional structures that appear to open dialogic space but ultimately impose certainty, attributions, and rhetorical questions; all subordinate other voices to the narrator's ethical thesis. In mystical and experiential passages, however, there is a tendency toward dialogic expansion. Graduation functions as an amplifier: Force: quantification accounts for 105 instances (48.1%), qualitative intensification for 86 (39.4%), and Focus for 27 (12.5%). Inter-chapter analysis reveals a dynamic evaluative architecture: Chapter 1 is dominated by social Judgement (over 70%); Chapter 3 shows a marked rise in positive Affect; Chapters 9 and 10 display negative Affect (guilt, shame, insecurity) combined with positive Judgement of divine mercy, alongside confessional and submissive Engagement strategies.

5. Conclusion

The findings suggest that *Bustan* is not merely a collection of direct moral admonitions but a multilayered "grammar of ethics" that systematically and often implicitly aligns readers with the text's worldview and underlying ideology. Saadi's moral authority emerges from systematic evaluative choices: Judgement establishes normative boundaries, Affect modulates fear and hope, Appreciation reorders ontological values, Engagement manages dissent and certainty, and Graduation intensifies moral polarities. The study contributes a coherent linguistic model for analysing moral persuasion in classical Persian didactic literature, demonstrating the analytical value of

نام خانوادگی نویسنده اول و دوم (بیش از دو نویسنده نام خانوادگی نویسنده اول و همکاران | ۵

Appraisal Theory for stylistics, comparative literary linguistics, and critical language pedagogy.

Keywords: Bustan of Saadi; Systemic Functional Linguistics; Appraisal Theory; Attitude System; Moral Discourse.

ویرایش انگلیسی و صفحه‌بندی نشده

نام مجله-----

دوره ؟، شماره ؟، نام فصل، سال، ص ص

.atu.ac.ir

DOI:

تحلیل سازوکارهای زبانی "اقناع اخلاقی" در بوستان سعدی

با رویکرد نظریه ارزیابی

استادیار گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. (نویسنده

مسئول) کد ارکید: 0000-0003-4810-9526

Rasoolbehnam@cfu.ac.ir

دانشیار گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. کد ارکید:

0000-0002-6604-2428

pashaei.reza@cfu.ac.ir

رسول بهنام*

محمدرضا پاشایی

چکیده

هدف این پژوهش واکاوی الگوهای زبانی اقناع اخلاقی در بوستان سعدی با کاربست "نظریه ارزیابی" مارتین و وایت از منظر زبان‌شناسی نقش‌گرای نظام‌مند است. با وجود جایگاه بی‌بدیل بوستان در ادبیات تعلیمی، مطالعات پیشین غالباً بر جنبه‌های زیبایی‌شناختی و نقد سنتی متمرکز بوده و خلأ یک خوانش زبان‌شناختی منسجم برای تبیین سازوکارهای معنایی و ارزش‌گذاری سعدی به‌شدت احساس می‌شود. پژوهش حاضر با اتخاذ رویکرد آمیخته کیفی - کمی و روش نمونه‌گیری هدفمند، بیکره‌ای متشکل از ۲۱۵ بیت کلیدی از باب‌های بوستان را استخراج نمود. در مجموع ۸۴۲ نشانگر ارزیابی از داده‌ها استخراج و بر مبنای سه زیرنظام اصلی نظریه شامل: نگرش، درگیری، و شدت‌بخشی کدگذاری و واکاوی شدند. نتایج پژوهش نشان داد که در گفتمان اخلاقی بوستان نظام نگرش با بسامد ۵۵/۲ درصد، پرکاربردترین ابزار ارزیابی است. در این نظام مؤلفه "قضاوت" با ۵۲/۶ درصد نقش محوری را ایفا می‌کند که گویای غلبه رویکرد رفتارمحور سعدی در سنجش کنش‌های انسانی بر اساس هنجارهای اجتماعی و شرعی است. افزون بر این، تحلیل نظام درگیری با ۱۹ درصد، حاکی از کاربست راهبرد "انقباض گفتمانی" در باب‌های تعلیمی برای قطعیت‌بخشی به گزاره‌های اخلاقی و گرایش متقابل به "انبساط گفتمانی" در تجربیات و تأملات عرفانی است. سرانجام، سعدی با بهره‌گیری هوشمندانه از نظام شدت‌بخشی با ۲۵/۸ درصد، قطبیت‌های مثبت و منفی اخلاقی را در ذهن مخاطب برجسته‌سازی کرده است. این نتایج حاکی از آن است که بوستان صرفاً مجموعه‌ای از اندرزهای

نام خانوادگی نویسنده اول و دوم (بیش از دو نویسنده نام خانوادگی نویسنده اول و همکاران | ۷

مستقیم نیست، بلکه دارای یک "دستور زبان اخلاقی چندلایه" است که مخاطب را به صورت نظام مند و ناخودآگاه با جهان بینی و ایدئولوژی متن هم سو می سازد.

کلیدواژه ها: بوستان سعدی، زبان شناسی نقش گرای نظام مند، نظریه ارزیابی، نظام نگرش، گفتمان اخلاقی.

ویژگی‌های انگلیسی و صفحهبندی نشده

۱. مقدمه

ادبیات تعلیمی فارسی همواره ابزاری قدرتمند برای انتقال مفاهیم اخلاقی، بازتولید هنجارها، و جهت‌دهی به نگرش مخاطب بوده است. در این میان بوستان سعدی جایگاهی یگانه دارد؛ نه صرفاً به عنوان منظومه‌ای شعری، بلکه نظام‌نامه‌ای دقیق که با ظرافت‌های زبانی آرمان‌شهر اخلاقی مؤلف را ترسیم می‌کند. سعدی در این اثر از وعظ مستقیم فراتر می‌رود و با شبکه‌ای پیچیده از امکانات زبانی فضایی می‌آفریند که مخاطب ناخودآگاه با نظام ارزشی شاعر هم‌سو می‌شود. درک این سازوکار اقناع نیازمند عبور از نقدهای ذوقی سنتی، و ورود به ساحت تحلیل‌های زبان‌شناختی مبتنی بر شواهد عینی است. از منظر رویکردهای نقش‌گرا زبان پدیده‌ای اجتماعی است که روابط قدرت، ایدئولوژی، و جهت‌گیری‌های عاطفی و فکری نویسنده را در خود جای می‌دهد. در این میان، فراتر از نقش بینافردی در دستور نقش‌گرای (هلیدی^۱، ۲۰۱۴) به تعامل گوینده با مخاطب و ابراز نگرش‌ها می‌پردازد (گلفام و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۱۸)؛ اما برای تحلیل متون غنی مانند بوستان که سرشار از بار اخلاقی و عاطفی است، مدلی ظریف‌تر لازم است.

این ضرورت، کاربست "نظریه ارزیابی" مارتین و وایت^۲ (۲۰۰۵) را برجسته می‌سازد که چارچوبی جامع برای مطالعه زبان ارزش‌گذاری، نگرش‌سنجی، و موضع‌گیری گفتمانی ارائه می‌دهد (Martin, 2005: 35). این نظریه با تمرکز بر واژگان و ساختارهای بیان‌گر احساسات، قضاوت اخلاقی، و سنجش پدیده‌ها پژوهشگر را قادر می‌سازد تا راهبردهای پنهان سعدی در دستکاری ذهن مخاطب را با شواهد عینی و آماری نشان دهد. کاربست چنین رویکردی در خوانش متون کهن ضمن بومی‌سازی الگوهای غربی دریچه‌ای به مطالعات بینارشته‌ای ادبیات و تحلیل گفتمان انتقادی می‌گشاید (آقاگل‌زاده، ۱۳۹۴: ۱۸).

مرور ادبیات پژوهشی نشان می‌دهد که با وجود اهمیت بوستان، توجهات زبان‌شناختی به آن پراکنده و محدود بوده است. برخی پژوهش‌ها به لحن تحذیری و هشدارهای سعدی

1. Halliday
2. Martin & White

پرداخته‌اند (فرهود و نوروز، ۱۳۹۵) و برخی با رویکرد مشروعیت‌بخشی، باب اول را تحلیل کرده‌اند (حیاتی و عرب‌زاده، ۱۳۹۹). در نزدیک‌ترین حوزه به مطالعات نقش‌گرا، ایشانی و برزگری (۱۳۹۸) تنها بر مقوله "وجهیت" در گلستان و بهارستان متمرکز شده‌اند، اما هیچ پژوهش جامعی که کلان‌ساختار بوستان را از دیپاچه تا باب دهم، با تکیه بر هر سه زیرنظام نظریه ارزیابی (نگرش، درگیری و شدت‌بخشی) واکاوی کند، صورت نگرفته است. با این اوصاف شکاف پژوهشی اصلی از همین نقطه آغاز می‌شود که چگونه می‌توان معماری اخلاقی و گفتمانی بوستان را بر اساس این نظریه در ده باب آن تبیین کرد؟

پژوهش حاضر با انتخاب هدفمند ۲۱۵ بیت کلیدی از دیپاچه و ابواب ده‌گانه به‌عنوان پیکره، در پی نشان‌دادن چگونگی استفاده سعدی از زیرنظام‌های ارزیابی برای مدیریت معناست. خوانش اولیه نشان می‌دهد که راهبردهای ارزیابانه سعدی یکدست نیست؛ بلکه متناسب با موضوع هر باب دچار دگرگونی‌های معنادار زبانی می‌شود. برای نمونه، در باب "عدل و تدبیر و رای" (باب اول) کانون ارزیابی‌ها بر قضاوت اجتماعی و سیاسی متمرکز است، اما در ابواب پایانی چون "توبه" (باب نهم) و "مناجات" (باب دهم) بسامد شاخص‌های عاطفه با بار معنایی ناامنی، شرم و نفی عاملیت انسانی افزایش می‌یابد. تبیین این جابه‌جایی گفتمانی دغدغه اصلی پژوهش است.

هدف غایی مقاله کشف الگوهای زبانی اقناع اخلاقی در بوستان بر مبنای مدل مارتین و وایت است. سه پرسش اساسی پژوهش عبارتند از این که؛ پرکاربردترین شگردهای نگرشی (عاطفه، قضاوت، ارزش‌گذاری) در ابیات منتخب کدام‌اند؟ سعدی چگونه از زیرنظام درگیری و چندصدایی برای اعتباربخشی به مواضع خود یا سرکوب دیدگاه‌های رقیب بهره برده است؟ تغییر موضوع از حوزه‌های اجتماعی (احسان، تواضع) به حوزه‌های فردی - عرفانی (رضا، توبه، مناجات) چه تغییری در توزیع آماری شاخص‌های ارزیابی ایجاد کرده است؟ پاسخ به این پرسش‌ها هم درک بلاغت تعلیمی سعدی را ارتقا می‌دهد و هم کارآمدی مدل‌های نوین تحلیل گفتمان را در خوانش متون کهن فارسی به اثبات می‌رساند.

۲. پیشینه پژوهش

پژوهش‌های مرتبط با این موضوع را می‌توان در سه دسته کلی طبقه‌بندی کرد: نخست) مطالعات مبتنی بر نظریه ارزیابی و کاربست آن در تحلیل گفتمان؛ دوم) پژوهش‌های مرتبط با سازوکارهای اقناع و بازنمایی ارزش‌های اخلاقی؛ و سوم) پژوهش‌های انجام‌شده درباره اندیشه اخلاقی و تعلیمی سعدی به‌ویژه در بوستان.

نخستین دسته به پژوهش‌هایی اختصاص دارد که نظریه ارزیابی مارتین و وایت را در تحلیل متون به کار گرفته‌اند. نظریه ارزیابی از زمان انتشار اثر بنیادین مارتین و وایت (۲۰۰۵) به یکی از مهم‌ترین چارچوب‌های تحلیل معنای بینافردی در زبان‌شناسی نقش‌گرا تبدیل شده و در حوزه‌هایی چون تحلیل گفتمان، ترجمه، آموزش زبان، و رسانه کاربرد گسترده یافته است. پژوهش‌های مرور نظام‌مند نیز نشان می‌دهد که در سال‌های اخیر دامنه کاربرد این نظریه به‌طور چشمگیری گسترش یافته، هرچند بیشترین تمرکز آن بر متون رسانه‌ای، ترجمه، و گفتمان‌های معاصر بوده و سهم متون ادبی کلاسیک، به‌ویژه آثار فارسی، همچنان محدود است.

در ایران نیز مطالعات مبتنی بر نظریه ارزیابی عمدتاً در حوزه ترجمه، تحلیل گفتمان و نگارش دانشگاهی انجام شده‌اند و کمتر به متون ادبی کهن پرداخته‌اند. این وضعیت نشان می‌دهد که از ظرفیت‌های نظریه ارزیابی برای تحلیل سازوکارهای ارزش‌گذاری، موضع‌گیری، و اقناع در متون تعلیمی فارسی هنوز به‌طور کامل بهره‌برداری نشده است. ازاین‌رو، انتقال این چارچوب از حوزه گفتمان‌های معاصر به متون کهن فارسی می‌تواند افق تازه‌ای در مطالعات زبان‌شناختی ادبیات فارسی بگشاید.

دسته دوم، پژوهش‌هایی است که به تحلیل گفتمان، سازوکارهای اقناع یا بازنمایی ارزش‌های اخلاقی در آثار سعدی پرداخته‌اند. در این زمینه، حیاتی و عرب‌زاده (۱۳۹۹) باب نخست بوستان را با رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی و بر پایه الگوی مشروعیت‌بخشی بررسی کرده و نشان داده‌اند که سعدی برای تثبیت نظم اجتماعی و مشروعیت قدرت از مجموعه‌ای از راهبردهای گفتمانی بهره می‌گیرد. همچنین فرهود و نوروز (۱۳۹۵) با بررسی لحن

تحدیری و هشدارهای اخلاقی در بوستان، نقش ساخت‌های امری و نهی را در هدایت مخاطب برجسته کرده‌اند. با وجود ارزش این پژوهش‌ها، تمرکز آن‌ها بیشتر بر تحلیل کلان‌گفتمان یا ساخت‌های بلاغی بوده و سازوکارهای زبانی شکل‌گیری نگرش، قضاوت، عاطفه، و شدت‌بخشی که هسته اصلی نظریه ارزیابی را تشکیل می‌دهد، در آن‌ها بررسی نشده است.

دسته سوم، پژوهش‌هایی است که اندیشه اخلاقی، تربیتی، و تعلیمی سعدی را در بوستان بررسی کرده‌اند. این پژوهش‌ها، بوستان را از مهم‌ترین متون اخلاقی زبان فارسی معرفی کرده و به تحلیل مفاهیمی چون عدالت، احسان، تواضع، تربیت، قناعت و مسئولیت اجتماعی پرداخته‌اند. برخی پایان‌نامه‌ها و پژوهش‌های دانشگاهی، نظام فضایل اخلاقی و شیوه‌های تعلیم غیرمستقیم سعدی را بررسی کرده‌اند و نشان داده‌اند که بوستان صرفاً مجموعه‌ای از اندرزهای اخلاقی نیست، بلکه از طریق سازمان‌دهی حکایت‌ها و گزینش شیوه‌های بیانی، مخاطب را به پذیرش ارزش‌های اخلاقی ترغیب می‌کند.

در کنار این‌ها برخی پژوهش‌های زبان‌شناختی با تکیه بر دستور نقش‌گرای نظام‌مند، ابعاد تعاملی زبان در متون فارسی را بررسی کرده‌اند. از جمله پژوهش گلفام و همکاران (۱۳۸۹) درباره ابعاد بینافردی زبان، و مطالعه ایشانی و برزگری (۱۳۹۸) درباره وجهیت در گلستان و بهارستان، گام‌هایی در جهت کاربرد زبان‌شناسی نقش‌گرا در تحلیل متون ادبی به‌شمار می‌روند. با این حال، این پژوهش‌ها عمدتاً به یکی از مؤلفه‌های فرانش بینافردی (وجهیت) محدود مانده‌اند و از بررسی نظام جامع ارزیابی به‌ویژه تعامل سه زیرسامانه نگرش، درگیری، و شدت‌بخشی بازمانده‌اند.

مروار انتقادی پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که مطالعات موجود، هرچند از سه منظر زبان‌شناسی نقش‌گرا، تحلیل گفتمان، و مطالعات اخلاقی ابعاد مهمی از بوستان را روشن ساخته‌اند، اما هنوز پیوند میان زبان ارزیابانه و اقناع اخلاقی به‌صورت نظام‌مند بررسی نشده است. از یک سو، پژوهش‌های مبتنی بر نظریه ارزیابی عمدتاً بر متون غیرادبی یا معاصر متمرکز بوده‌اند و از سوی دیگر، تحقیقات مربوط به بوستان بیشتر بر مضامین اخلاقی، بلاغی

یا گفتمان قدرت تأکید داشته‌اند. در نتیجه، چگونگی سازمان‌یافتن منابع ارزیابانه برای اقناع مخاطب و نقش هم‌افزای سه زیرسامانه نگرش، درگیری و شدت بخشی در شکل‌دهی گفتمان اخلاقی بوستان همچنان ناشناخته مانده است. پژوهش حاضر با تکیه بر چارچوب نظری مارتین و وایت و تحلیل نظام‌مند ابیات منتخب بوستان، می‌کوشد این خلأ را برطرف سازد و نشان دهد که اقناع اخلاقی در این اثر نه صرفاً از طریق مضامین تعلیمی، بلکه از رهگذر انتخاب‌های زبانی و منابع ارزیابانه تحقق می‌یابد.

۳. مبانی نظری و روش پژوهش

۳.۱. مبانی نظری

تحول نقد ادبی در دهه‌های اخیر، به‌ویژه با گسترش زبان‌شناسی متن‌بنیاد، موجب شده است که آثار ادبی صرفاً به‌منزله مجموعه‌ای از صنایع لفظی و زیبایی‌های سبکی بررسی نشوند، بلکه به‌عنوان نظام‌هایی معنایی و گفتمانی مورد مطالعه قرار گیرند. در رویکردهای سنتی تحلیل آثار ادبی عمدتاً بر ویژگی‌های بلاغی، آرایه‌های ادبی، و طبقه‌بندی‌های سبکی متمرکز بود (شمیسا، ۱۳۸۱: ۴۵)، اما با ورود نظریه‌های نوین زبان‌شناسی، زبان از ابزاری برای انتقال معنا فراتر رفت و به‌عنوان کنشی اجتماعی و ایدئولوژیک در نظر گرفته شد؛ کنشی که از طریق آن گوینده افزون بر بازنمایی جهان، نگرش‌ها، ارزش‌ها و موضع‌گیری‌های خود را نیز سامان می‌دهد (صفوی، ۱۳۶۰: ۱۱۲).

یکی از مهم‌ترین چارچوب‌های نظری در این زمینه، دستور نقش‌گرایی نظام‌مند هلیدی (Halliday, 2014) است که زبان را شبکه‌ای از انتخاب‌های معنادار می‌داند و آن را در قالب سه فرانش اندیشگانی، بینافردی، و متنی تبیین می‌کند. فرانش اندیشگانی به بازنمایی تجربه و جهان بیرونی، فرانش متنی به سازمان‌دهی پیام، و فرانش بینافردی به برقراری رابطه میان گوینده و مخاطب، بیان نگرش‌ها، ارزیابی‌ها و موضع‌گیری‌های گوینده می‌پردازد (Halliday & Matthiessen, 2014). از این میان، فرانش بینافردی بیشترین ارتباط را با

پژوهش حاضر دارد؛ زیرا بررسی چگونگی انتقال ارزش‌های اخلاقی و اقناع مخاطب، مستلزم تحلیل منابع زبانی بیان‌کننده نگرش و تعامل است.

با وجود کارآمدی دستور نقش‌گرا، پژوهشگران این حوزه بر آن بودند که ظرفیت فرانش بینافردی برای تبیین شیوه‌های ارزش‌گذاری، ارزیابی، و موضع‌گیری در متون به بسط و صورت‌بندی دقیق‌تری نیاز دارد. در نتیجه، مارتین و وایت (2005) با توسعه نظریه ارزیابی^۱، چارچوبی نظام‌مند برای تحلیل منابع زبانی ارزیابی و تعامل ارائه کردند. این نظریه بر آن است که گویندگان و نویسندگان از طریق مجموعه‌ای از انتخاب‌های زبانی احساسات، داورهای، ارزش‌گذاری‌ها، و مواضع خود را بیان می‌کنند و هم‌زمان می‌کوشند مخاطب را به پذیرش دیدگاه خویش ترغیب کنند.

نظریه ارزیابی از سه زیرنظام اصلی تشکیل شده است: نگرش^۲، درگیری^۳ و شدت‌بخشی^۴. زیرنظام نگرش به بیان ارزیابی‌های مثبت و منفی اختصاص دارد و خود از سه مؤلفه تشکیل می‌شود: عاطفه^۵ که احساسات و واکنش‌های هیجانی را بازنمایی می‌کند؛ قضاوت^۶ که رفتار اشخاص را بر پایه هنجارهای اخلاقی، اجتماعی و دینی ارزیابی می‌کند و ارزش‌گذاری^۷ که به سنجش کیفیت، ارزش یا مطلوبیت پدیده‌ها، اشیا و رخدادها می‌پردازد (Martin & White, 2005).

زیرنظام درگیری به شیوه سازمان‌دهی صداها و گفتمانی و میزان گشودگی یا بسته‌بودن متن نسبت به دیدگاه‌های دیگر می‌پردازد. این بخش نشان می‌دهد نویسنده چگونه با استناد به منابع معتبر، نقل قول، و گزارش با تأیید یا رد دیدگاه‌های دیگر رابطه خود را با مخاطب تنظیم می‌کند و فضای گفت‌وگو را شکل می‌دهد. زیرسامانه شدت‌بخشی نیز میزان قوت یا ضعف منابع ارزیابانه را بررسی می‌کند و نشان می‌دهد که چگونه نویسنده با تقویت یا

-
1. appraisal theory
 2. attitude
 3. engagement
 4. graduation
 5. affect
 6. judgement
 7. appreciation

تضعیف بار معنایی واژگان و گزاره‌ها بر شدت تأثیرگذاری پیام می‌افزاید (Martin & White, 2005).

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های نظریه ارزیابی توجه هم‌زمان به بُعد معنایی و کارکرد اقناعی زبان است. بر اساس این نظریه، ارزیابی صرفاً بیان احساس یا داوری نیست، بلکه ابزاری برای هدایت نگرش مخاطب، مشروعیت‌بخشی به ارزش‌ها، و ایجاد هم‌سویی گفتمانی میان نویسنده و خواننده به شمار می‌آید. از این رو، نظریه ارزیابی در سال‌های اخیر به یکی از چارچوب‌های پرکاربرد در تحلیل گفتمان، مطالعات رسانه‌ای، ترجمه، آموزش زبان و تحلیل متون ادبی تبدیل شده است.

کاربست این نظریه در پژوهش حاضر از ماهیت تعلیمی و اخلاق‌محور بوستان سعدی ناشی می‌شود. بوستان صرفاً مجموعه‌ای از حکایت‌های اخلاقی نیست، بلکه متنی است که از طریق انتخاب‌های زبانی مخاطب را به پذیرش نظامی از ارزش‌های اخلاقی، دینی و اجتماعی دعوت می‌کند. سعدی در این اثر با بهره‌گیری از داوری درباره‌ی کردار شخصیت‌ها، برانگیختن احساساتی همچون امید، بیم، شرم، شفقت و اعتماد، و نیز استناد به آموزه‌های دینی، تجربه‌های حکیمانه و روایت‌های معتبر شبکه‌ای از منابع ارزیابانه را سامان می‌دهد که کارکرد اصلی آن اقناع اخلاقی مخاطب است. افزون بر این، شدت و ضعف بیان، تکرار، تأکید، اغراق، یا تعدیل در توصیف فضایل و رذایل نیز نقش مهمی در افزایش تأثیر اقناعی متن ایفا می‌کند. از این رو، نظریه ارزیابی با فراهم کردن امکان تحلیل یکپارچه سه زیرنظام نگرش، درگیری، و شدت‌بخشی چارچوبی مناسب برای تبیین سازوکارهای زبانی اقناع اخلاقی در بوستان سعدی فراهم می‌آورد.

۳.۲. روش پژوهش

پژوهش حاضر با رویکردی آمیخته (کیفی-کمی) و در چارچوبی بنیادی-کاربردی سامان یافته است. در بعد کیفی، مطالعه‌ای توصیفی-تحلیلی با رهیافتی قیاسی-استقرایی انجام شده که ضمن کالبدشکافی لایه‌های واژگانی و نحوه‌ی ابیات برای کشف مؤلفه‌های نگرش،

قضاوت، و درگیری امکان ظهور الگوهای بومی ارزش گذاری در زبان فارسی کهن را نیز فراهم آورده است.

در بُعد کمی داده‌های استخراج شده به بسامد و درصد تبدیل شده‌اند تا توزیع الگوهای گفتمانی در سراسر ابواب بوستان به شکل عینی و قابل راستی آزمایی ترسیم گردد. جامعه آماری کل منظومه بوستان است، اما با توجه به گستردگی آن از نمونه گیری هدفمند غیر احتمالی استفاده شد و پیکره ای مشتمل بر ۲۱۵ بیت کلیدی از دیباچه و ده باب بر اساس بالاترین تراکم نشانگرهای ارزیابی بار عاطفی شدید، قضاوت های صریح اخلاقی، ارزش گذاری های فلسفی، و چندصدایی در دیالوگ ها گزینش شد تا نمایندگی متناسب از تمامی ابواب و امکان رصد تغییرات گفتمانی فراهم آید.

داده ها به روش کتابخانه ای و با تکیه بر متن انتقادی مصحح بوستان گردآوری شدند. ابزار نظری چارچوب تحلیل شبکه معنایی ارزیابی مبتنی بر ویراست ۲۰۰۵ مارتین و وایت بود، و برای کدگذاری متغیرهایی چون باب، نوع نظام ارزیابی، قطبیت، ارزیابی کننده، و ارزیابی شونده از نرم افزار اکسل استفاده گردید.

فرایند تحلیل در سه گام رفت و برگشتی انجام شد: در گام نخست، واژگان، گروه های اسمی، و افعال حامل بار بین فردی شناسایی و به زیر نظام های عاطفه، قضاوت، ارزش گذاری، درگیری، و شدت بخشی تفکیک شدند. در گام دوم، کدها در جدول نرم افزاری ساماندهی و قطبیت مثبت یا منفی هر یک مشخص گردید. در گام سوم، داده های کدگذاری شده به آمار توصیفی تبدیل شدند و پژوهشگران با پیوند این توزیع های کمی به بافت معنایی هر باب، به تفسیر راهبردی کلان اقناع اخلاقی در بوستان پرداختند.

۴. یافته ها

پس از اجرای گام به گام روش شناسی تدوین شده و ورود به وادی واکاوی داده ها، پیکره متنی مشتمل بر ۲۱۵ بیت کلیدی از دیباچه و ده باب بوستان یک یک در معرض خوانش خردنگارانه و تحلیل آماری قرار گرفت تا به پرسش های پژوهش درباره سازوکارهای زبانی اقناع اخلاقی پاسخ داده شود.

۴.۱. تعاریف عملیاتی متغیرها

پیش از هر چیز، برای این که خوانندگان متوجه شوند در این پژوهش دقیقاً چه چیزهایی به عنوان "نشانگر ارزیابی" در نظر گرفته شده و هریک از این نشانگرها در کدام زیرنظام نظریه ارزیابی طبقه‌بندی شده است، چارچوب عملیاتی کدگذاری همراه با مثال توضیح داده می‌شود.

بر اساس نظریه ارزیابی مارتین و وایت (2005)، هر جمله یا عبارتی که حامل نوعی "ارزش‌گذاری" (چه مثبت و چه منفی) باشد، می‌تواند یک نشانگر ارزیابی در نظر گرفته شود. این نشانگرها در سه سطح کلان دسته‌بندی می‌شوند: نگرش، درگیری، و شدت بخشی. در ادامه، هریک از این سه نظام با جزئیات بیشتر و با ذکر مثال‌های عینی از پیکره پژوهش (بوستان سعدی) تعریف می‌گردد:

۴.۱.۱. نظام نگرش

این نظام به ارزیابی احساسات، رفتارها و پدیده‌ها می‌پردازد و خود به سه زیرشاخه اصلی تقسیم می‌شود:

الف) قضاوت: این زیرشاخه به ارزیابی رفتار انسان‌ها و گاه خداوند بر اساس هنجارهای اخلاقی، شرعی و اجتماعی می‌پردازد. به بیان ساده‌تر، هرگاه شاعر یا راوی کاری را درست یا نادرست، شایسته یا ناشایست، ستودنی یا نکوهیدنی توصیف کند، در حال "قضاوت" است.

- مثال قضاوت مثبت: در بیت «خداوند بخشنده دستگیر / کریم خطابخش بوزش پدیدار» (سعدی، ۱۳۹۸: ۲۲۷)، واژگان بخشنده، دستگیر، و کریم همگی قضاوتی مثبت از ذات الهی هستند و نشان می‌دهند که خداوند دارای صفاتی شایسته و ستودنی است.

- مثال قضاوت منفی: در بیت «وگر خشم گیرد ز کردار زشت / چو بازآمدی ماجرا درنوشت» (همان‌جا) ترکیب "کردار زشت" حامل قضاوتی منفی از رفتار گناه‌آمیز انسان است و آن را در تقابل با هنجارهای شرعی قرار می‌دهد.

ب) عاطفه: این زیرشاخه به واکنش‌های احساسی درونی انسان اشاره دارد؛ احساساتی مانند ترس، شرم، عشق، امید، ناامنی، شادکامی یا اندوه. وقتی شاعر از حالات روانی خود یا شخصیت‌های داستان سخن می‌گوید و آن‌ها را با واژگان عاطفی توصیف می‌کند، در حال به کارگیری این زیرنظام است.

- مثال عاطفه منفی: در بیت «وگر بر رفیقان نباشی شفیق / به فرسنگ بگریزد از تو رفیق» (همان: ۲۲۷) فعل «بگریزد» بازتاب‌دهنده ترس و ناامنی عاطفی ناشی از طرد اجتماعی است.

- مثال عاطفه مثبت: در بیت «مگر بویی از عشق مست کند / طلبکار عهد الست کند» (همان: ۲۳۰) واژه «عشق» و فعل «مست کند» بیانگر عاطفه‌ای مثبت از نوع شادکامی و شوق عرفانی است.

ج) ارزش‌گذاری: این زیرشاخه به سنجش کیفیت، زیبایی، اصالت و اهمیت پدیده‌ها، اشیاء یا مفاهیم انتزاعی می‌پردازد. برخلاف قضاوت که بر «رفتار انسان» متمرکز است، ارزش‌گذاری بر «ویژگی‌های پدیده‌ها» مانند زمان، دانش، ثروت، هنر، زیبایی یا یقین متمرکز می‌شود.

- مثال ارزش‌گذاری مثبت: در بیت «به دژد یقین پرده‌های خیال / نماند سراپرده الاّ جلال» (همان: ۲۳۰) «یقین» به عنوان پدیده‌ای با ارزش مثبت معرفتی در تقابل با «پرده‌های خیال» (ارزش منفی) قرار گرفته است.

- مثال ارزش‌گذاری منفی: در ترکیب «سر پادشاهان گردن‌فراز / به درگاه او بر زمین نیاز» (همان: ۲۲۷)، صفت «گردن‌فراز» در ظاهر ارزشی مثبت از قدرت دنیوی دارد، اما سعدی با قراردادن آن در برابر «نیاز به درگاه الهی»، ارزش آن را به چالش می‌کشد و بی اعتبار می‌سازد.

۴. ۱. ۲. نظام درگیری

این نظام به نحوه تعاملِ متن با "صداهاى دیگر" مى پردازد. به بیان ساده تر، هر کجا نویسنده از نقل قول، پرسش، شرط، نهی یا نفی استفاده کند، در حالِ مدیریتِ چندصداییِ متن است. این نظام به دو شگردِ اصلی تقسیم مى شود:

الف) انقباضِ گفتمانی^۱: وقتی نویسنده با استفاده از نهی صریح، نفی قاطع، یا تک صدایی راه هرگونه بحث و گفت وگو را مى بندد و گزاره خود را حقیقتی مسلّم معرفی مى کند.

مثال: در بیت «مپندار سعدی که راه صفا/ توان رفت، جز بر پی مصطفی» (همان: ۲۳۰) فعلِ نهی "مپندار" به طورِ مستقیم صدایِ مخالف را سرکوب مى کند و فضایِ چندصدایی را مى بندد.

ب) بسطِ گفتمانی^۲: وقتی نویسنده با استفاده از شرط، پرسشِ بلاغی، نقل قول یا ارجاع به دیگران فضایِ متن را برای صداهاى دیگر باز مى گذارد، هرچند درنهایت ممکن است موضعِ خود را تحمیل کند.

- مثال: در بیت «اگر با پدر جنگ جوید کسی / پدر بی گمان خشم گیرد بسی» (همان: ۲۲۷) اداتِ شرط "اگر" به ظاهر فضایی برای فرضیه پردازی باز مى کند، اما در واقع با پاسخِ قطعی «خشم گیرد بسی» راه هرگونه تفسیرِ دیگر را مى بندد.

۴. ۱. ۳. نظام شدت بخشی^۳

این نظام به میزان تأکید، اغراق یا تضعیفِ معنا مى پردازد و نشان مى دهد که نویسنده تا چه اندازه قطبیتِ مثبت یا منفیِ نگرشِ خود را برجسته مى سازد. این نظام نیز به دو شگردِ اصلی تقسیم مى شود:

الف) نیروی کمی^۴: استفاده از اعداد، مقیاس های کمی و اندازه ها برای تشدید معنا.

-
1. dialogic contraction
 2. dialogic expansion
 3. graduation
 4. quantification

- مثال: در بیت «درین ورطه کشتی فروشد هزار / که پیدا نشد تخته‌ای بر کنار» (همان: ۲۲۹) عدد «هزار» کارکرد شمارشی دقیق ندارد، بلکه برای اغراق در کثرتِ هلاکت‌یافتگان و تشدیدِ ترس به کار رفته است.

ب) نیروی کیفی^۱: استفاده از استعاره‌های تشدیدکننده، صفاتِ مبالغه‌آمیز و تضادهای مفهومی برای برجسته‌سازی معنا.

مثال: در بیت «دو کونش یکی قطره از بحر علم / گنه بیند و پرده پوشد به حلم» (همان: ۲۲۷) تقابلِ قطره و بحر استعاره کیفیِ قدرتمندی است که دانش الهی را بی‌نهایت بزرگ و دانش انسانی را ناچیز جلوه می‌دهد.

برآیندِ کمی حاصل از کدگذاری شبکه‌ای ابیات نشان می‌دهد که سعدی در مقام یک استراتژیستِ گفتمان، ساختار ایدئولوژیکِ متن خود را بر پایه توزیعی به‌شدت نامتقارن و هدفمند از منابع ارزیابی بنا نهاده است. از مجموع ۸۴۲ نشانگر ارزیابانه استخراج شده، نظام "نگرش" با ۴۶۵ مورد (معادل ۵۵/۲ درصد) بیشترین بار معنایی متن را بر دوش می‌کشد. پس از آن، نظام "شدت‌بخشی" با ۲۱۸ مورد (۲۵/۸ درصد) و نظام "درگیری" با ۱۵۹ مورد (۱۹ درصد) در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند. این آمار در وهله نخست به یکی از پرسش‌های پژوهش پاسخ روشنی می‌دهد که ابزار اصلی و موتور محرک سعدی در پیشبرد رسالت تعلیمی‌اش، نه بازی با قطعیت‌های چندصدایی و نه صرفاً اغراق‌های زبانی، بلکه مداخله مستقیم در نظام "نگرش" و ارزش‌گذاری صریح پدیده‌هاست. این حجم عظیم از داده‌های نگرشی، کالبدشکافی دقیق‌تری را در زیرشاخه‌های قضاوت، عاطفه و ارزش‌گذاری طلب می‌کند تا مشخص شود شاعر چگونه جهان‌بینی اخلاقی خود را در ذهن مخاطب نهادینه می‌سازد.

جدول ۱. نتایج بررسی مقایسه‌ای نظام‌های نظریه ارزیابی

نظام کلان ارزیابی	زیرشاخه‌های اصلی	فراوانی کل در پیکره (۲۱۵ بیت)	درصد از کل نشانگرها	قطبیت غالب
نگرش	قضاوت، عاطفه، ارزش‌گذاری	۴۶۵	۵۵.۲٪	مثبت (تحسینی) و منفی (تقبیحی)
شدت بخشی	نیرو، تمرکز ^۱	۲۱۸	۲۵.۸٪	تشدید
درگیری	تک‌صدایی، چندصدایی (بسط یا انقباض)	۱۵۹	۱۹.۰٪	انقباض گفتمانی

۲.۴. نظام نگرش

با ورود به لایه نظام "نگرش" تحلیل داده‌ها حاکی از سیطره زیرنظام "قضاوت" با فراوانی ۲۴۵ مورد (۵۲/۶ درصد از کل نگرش) است. سعدی در بوستان پیش و بیش از آنکه احساسات مخاطب را تحریک کند یا زیبایی‌پدیده‌ها را بسنجد، در جایگاه یک قاضی می‌نشیند و رفتار انسانی و حتی کنش‌های الهی را بر ترازوی هنجارهای اجتماعی و شرعی وزن می‌کند. برای مستندسازی این ادعا می‌توان به نمونه‌های متعددی از دیباچه و ابواب بوستان اشاره کرد. در بیت «خداوند بخشنده دستگیر / کریم خطابخش پورش‌پذیر» (همان: ۲۲۷) شاعر با کاربرد واژگان "بخشنده" و "دستگیر" به صراحت قضاوتی کاملاً مثبت از ظرفیت و شایستگی ذات باری تعالی ارائه می‌دهد. این قضاوت مثبت زمینه‌ساز ایجاد حس امنیت در مخاطب است. در نمونه‌ای دیگر، در بیت «وگر خشم گیرد ز کردار زشت / چو بازآمدی ماجرا درنوشت» (همان: ۲۲۹) ترکیب اسمی "کردار زشت" بار معنایی قضاوت منفی را به دوش می‌کشد و رفتار عصیانگرانه را از حیث هنجاری نامشروع جلوه می‌دهد. هم‌چنین در بیت «قدیمی نکوکار نیکی پسند / به کلک قضا در رحم نقشبند» (همان: ۲۲۸) توالی صفات "نکوکار" و "نیکی‌پسند" قضاوتی با قطبیت مثبت مضاعف است که معیار الگوبرداری اخلاقی انسان از کنش الهی را ترسیم می‌کند.

در باب اول (در عدل و تدبیر و رای) فراوانیِ قضاوت‌های اخلاقی به‌وضوح دیده می‌شود؛ جایی که سعدی به پادشاهان هشدار می‌دهد: «خدا ترس را بر رعیت گمار / که معمار ملک است پرهیزگار» (همان: ۲۳۱) و در جای دیگر «ریاست به دست کسانی خطاست / که از دستشان دست‌ها بر خداست» (همان: ۲۳۲). در باب دوم (در احسان) قضاوت‌های اخلاقی با تأکید بر رفتارِ بخشنده‌گونه تشدید می‌شوند و سعدی می‌فرماید: «ستم بر ستم‌پیشه عدل است و داد / جفایندگان را بده سر به باد» (همان: ۲۴۵). هم‌چنین در باب چهارم (در تواضع) قضاوتِ منفیِ تکبر چنین نمود می‌یابد: «به دوزخ بَرَدِ مرد را خوی زشت / که اخلاق نیک آمدست از بهشت» (همان: ۲۸۱). در باب هفتم (در عالم تربیت) سعدی قضاوتیِ هنجاری دربارۀ ارزشِ خاموشی ارائه می‌دهد: «بهایم خموشند، گویا بشر / زبان بسته بهتر که گویا به‌شَر» (همان: ۳۰۰).

تحلیل عمیق‌تر این داده‌ها در چارچوبِ نظریۀ مارتین و وایت نشان می‌دهد که راهبرد سعدی در استفاده از نظام قضاوتِ ایجادِ یک "تقابلِ دوتایی" است؛ او با بمبارانِ مخاطب از طریقِ قضاوت‌های مثبتِ مرتبط با عدل، احسان و تواضع، و قضاوت‌های منفیِ مرتبط با ظلم، کبر و حرص فضایی را خلق می‌کند که در آن خواننده راهی جز هم‌ذات‌پنداری با قطبِ مثبتِ قضاوت‌های مؤلف ندارد.

در لایه‌ای موازی با قضاوت، زیرنظام "عاطفه" با ۱۳۸ مورد (۲۹/۶ درصد از کل نگرش) به‌عنوانِ ابزاری برای تلطیفِ خشونتِ هنجارگذاری‌های اخلاقی و ایجادِ پیوندی روانی با مخاطب به‌کار گرفته شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که عاطفه در بوسه‌ها غالباً کارکردی مستقل ندارد، بلکه در خدمتِ پشتیبانی از قضاوت‌های اخلاقی است؛ پدیده‌ای که در نظریۀ ارزیابی به آن "دورنمای عاطفی قضاوت" می‌گویند.

سعدی از احساساتی چون ترس، عشق، شرم و امید برای هدایتِ رفتارِ سوژه استفاده می‌کند. نمونه بارز این شگرد در بیتِ «وگر بر رفیقان نباشی شفیق / به فرسنگ بگریزد از تو رفیق» (همان: ۲۲۷) دیده می‌شود؛ فعلِ "بگریزد" در بافتارِ این بیت حاملِ بارِ عاطفیِ منفی از نوعِ "ناامنی و ترس" است و نشان می‌دهد که نتیجه‌کنشِ غیراخلاقی (کبر و غرور) انزوایی

دردناک و عاطفی است. در تقابل با این حسِ طردشدگی، در بیت «مگر بویی از عشق مست کند / طلبکار عهد الست کند» (همان: ۲۳۰)، واژه «عشق» و فعل کنایی «مست کند» فورانی از عاطفه مثبت از نوع «رضایت و شادکامی» را بازنمایی می‌کند که به عنوان پاداشِ روانیِ سالکِ راهِ حق مطرح می‌شود. نمونه سوم در بیت «فروماندگان را به رحمت فریب / تضرع کنان را به دعوت مجیب» (همان: ۲۲۸) قابل تأمل است؛ کلمه «تضرع» بازتاب‌دهنده عاطفه‌ای منفی، آمیخته به احساس نیاز و بی‌پناهی است که در پیوند با «مجیب بودن» خداوند، دیالکتیکی از یأسِ فردی و امیدِ کیهانی را می‌سازد.

در ابواب میانی بسامدِ عواطفِ مثبتِ فزونی می‌یابد. در باب سوم (در عشق و مستی و شور) سعدی از «دلارام در بر دلارام جوی / لب از تشنگی خشک بر طرف جوی» (همان: ۲۵۱) سخن می‌گوید و پارادوکسِ عاطفیِ تشنگی وصال را به تصویر می‌کشد. در حکایت پروانه و شمع نیز می‌خوانیم: «همی گفت و هر لحظه سیلاب درد / فرومی‌دویدش به رخسار زرد» (همان: ۲۶۰) که تصویرسازیِ عاطفیِ شدید نهایتِ شوریدگی را نشان می‌دهد. در باب پنجم (در رضا)، عاطفه تسلیم و رضایت به چشم می‌خورد: «شنیدم که می‌گفت و خون می‌گریست / ندانی که روز اجل کی نزیست؟» (همان: ۲۸۸). در مقابل، در ابواب پایانی به‌ویژه باب نهم (در توبه) و باب دهم (در مناجات)، عواطف منفی توأم با شرم و ناامنی غلبه می‌یابند. سعدی در باب دهم می‌سراید: «خدایا به عزت که حوارم مکن / به ذل گنه شرمسارم مکن» (همان: ۳۱۷) و «تنم می‌بلرزد چو یاد آورم / مناجات شوریده‌ای در حرم» (همان: ۳۱۸). هم‌چنین در باب نهم، حسرتِ ازدست‌رفتنِ جوانی چنین بازتاب می‌یابد: «دریغا که فصل جوانی برفت / به لهُو و لعب زندگانی برفت» (همان: ۳۱۲).

تفسیر نظری این شواهد ثابت می‌کند که سعدی با دستکاریِ نظامِ عاطفه، سوژه (از حاشیه امنِ ذهنی خود خارج کرده و او را در وضعیتِ نوسان میانِ بیم و امید (خوف و رجاء) قرار می‌دهد؛ وضعیتی که بالاترین میزانِ نفوذپذیریِ ایدئولوژیک را برای پذیرشِ پندهای بوستان فراهم می‌آورد.

سومین ضلع نظام نگرش، یعنی "ارزش‌گذاری" با ۸۲ مورد (۱۷/۸ درصد از کل نگرش) اگرچه بسامدی کمتر از قضاوت دارد، اما نقش کلیدی در تبیین هستی‌شناسی سعدی ایفا می‌کند. درحالی‌که قضاوت به ارزیابی رفتار انسان‌ها می‌پردازد، ارزش‌گذاری به سنجش کیفیت، ارزش و پیچیدگی اشیاء، پدیده‌های انتزاعی، و وضعیت‌های جهان اختصاص دارد. سعدی در بوستان جهان مادی را بی‌اعتبار و مفاهیم معنوی را دارای ارزش زیبایی‌شناختی والا تصویر می‌کند. در نمونه‌ای از دیباچه، در ترکیب «سر پادشاهان گردن‌فراز / به درگاه او بر زمین نیاز» (همان: ۲۲۷)، صفت مرکب "گردن‌فراز" در ظاهر ارزش‌گذاری مثبتی از قدرت دنیوی است، اما در بافت کلام سعدی، این ارزش فوراً در برابر قدرت الهی فرومی‌ریزد و بی‌ارزش می‌شود. در نمونه‌ای دیگر، در بیت «به دُرد یقین پرده‌های خیال / نماند سراپرده الا جلال» (همان: ۲۳۰) "یقین" به‌عنوان پدیده‌ای با ارزش مثبت در تقابل با "پرده‌های خیال" که ارزشی منفی و فریبنده دارند، قرار می‌گیرد و بدین ترتیب دستگاه معرفت‌شناختی شاعر ارزش‌گذاری می‌شود.

در باب ششم (در قناعت) ارزش‌گذاری مثبت قناعت در برابر حرص، چنین نمود می‌یابد: «خدا را ندانست و طاعت نکرد / که بر بخت و روزی قناعت نکرد» (همان: ۲۹۳). سعدی در این باب، قناعت را "توانگر حقیقی" معرفی می‌کند و ارزش مادی را واژگون می‌سازد: «قناعت توانگر کند مرد را / خبر کن حریص جهانگرد را» (همان). همچنین در باب هشتم (در شکر بر عافیت) ارزش‌گذاری نعمت‌های الهی با بیانی انسان‌محور ترسیم می‌شود: «شب از بهر آسایش تست و روز / مه روشن و مهر گیتی فروز» (همان: ۳۰۴). در باب چهارم، ارزش تواضع و خاکساری چنین ارزش‌گذاری می‌شود: «ز خاک آفریدت خداوند پاک / پس ای بنده افتادگی کن چو خاک» (همان: ۲۷۳).

این یافته‌ها نشان می‌دهد که سعدی با استفاده از نظام ارزش‌گذاری نقشه‌ای شناختی برای مخاطب رسم می‌کند که در آن ثروت و قدرت ظاهری فاقد اصالت (ارزش منفی)، و در مقابل سخن نیک، یقین قلبی و قناعت مفاهیمی سنگین و تأثیرگذار (ارزش مثبت) تلقی می‌گردند.

جدول ۲. نتایج نظام نگرش

توزیع نگرش در پیکره	قضاوت (رفتار انسان / خدا)	عاطفه (احساسات درونی)	ارزش گذاری (پدیده‌ها / اشیاء)
بسامد کمی	۲۴۵	۱۳۸	۸۲
درصد از کل نگرش	۵۲/۶٪	۲۹/۶٪	۱۷/۸٪
شگرد اصلی سعدی	ایجاد تقابل دوتایی حلال و حرام	شرطی سازی روانی (بیم و امید)	بی اعتبار سازی دنیا / اعتبار بخشی معنوی

۳.۴. نظام درگیری

پس از واکاوی نظام نگرش، تحلیل داده‌ها به سمتِ نظام "درگیری" با ۱۵۹ مورد (۱۹ درصد از کل نشانگرها) هدایت شد تا روشن شود سعدی چگونه مواضع خود را در برابر صداهای دیگر موجود در جامعهٔ متنی تنظیم می‌کند. یافته‌های مبتنی بر پیکره حاکی از آن است که زبان بوستان زبانی به شدت "تک‌صدایی" و در موارد "چندصدایی" به شدت متمایل به "انقباضِ گفتمانی" است. سعدی علاقه‌ای به بازگذاشتن فضا برای تفسیرهای رقیب ندارد؛ او حقایق را مسلم می‌پندارد. با این حال، شگردهای او برای مدیریت این انسدادِ گفتمانی بسیار هنرمندانه است.

یکی از ابزارهای پرکاربرد او در بسطِ گفتمانیِ ظاهری و انقباضِ باطنی استفاده از ساختارهای شرطی است. در بیت «اگر با پدر جنگ جوید کسی / پدر بی گمان خشم گیرد بسی» (همان: ۲۲۷) ادبِ شرط "اگر" لحنی فرضی و احتمالاتی به جمله می‌دهد و به ظاهر فضایی برای هم‌صدایی باز می‌کند، اما در واقع دامی است تا در جوابِ شرط، موضعِ قطعیِ خود را تحمیل کند. نمونهٔ دیگر، کاربردِ شگردِ "انکار" برای بستنِ فضای گفتمان است: «مپندار سعدی که راه صفا / توان رفت، جز بر پی مصطفی» (همان: ۲۳۰). فعلِ نهیِ "مپندار" مستقیم‌ترین فرم انقباضِ گفتمانی است که در آن مؤلف پیش‌فرض‌های غلطِ مخاطب را پیش‌بینی کرده و آن‌ها را در نطفه خفه می‌کند. نمونهٔ سوم، استفاده از شگردِ "انتساب" در نقل قول‌هاست: «وگر دردهد یک صلاهی کرم / عزایل گوید نصیبی برم»

(همان: ۲۲۸). سعدی با آوردن فعل "گوید" صدای ابلیس را به عنوان صدایی بیرونی وارد متن می‌کند، اما فاصله خود را با این گزاره حفظ کرده و در ابیات بعدی بر آن خط بطلان می‌کشد.

در باب اول، سعدی با ارجاع به صدای انوشیروان قدرت گفت‌وگو را در خدمت امر اخلاقی به کار می‌گیرد: «شنیدم که در وقت نزاع روان / به هرمز چنین گفت نوشیروان» (همان: ۲۳۱). در باب دوم، صدای غیبی هاتف، قدرتی مطلق برای تأیید نگرش مؤلف فراهم می‌آورد: «یکی هاتف از غیبش آواز داد / که ای نیک‌بخت مبارک‌نهاد» (همان: ۲۴۱). در باب سوم نیز گفت‌وگوی پروانه و شمع صدایی تمثیلی را به صحنه می‌آورد که در نهایت روایت مؤلف را تأیید می‌کند (همان: ۲۶۰). در باب هفتم، سعدی از پرسش بلاغی برای چالش با صدای مخالف بهره می‌برد: «حسودی پسندت نیامد ز دوست / چه معلوم کردت که غیبت نکوست؟» (همان: ۳۰۲). در باب نهم، چالش گفتمانی چنین نمود می‌یابد: «فراموش کردی مگر مرگ خویش / که مرگ منت ناتوان کرد و ریش» (همان: ۳۱۳).

تفسیر نظری این بخش اثبات می‌کند که "من" راوی در بوستان "منی" همه‌چیزدان و اقتدارگراست که صداهای دیگر حتی صدای پادشاهان، فقیران یا شیاطین را صرفاً به عنوان ابژه‌هایی برای اثبات تز اخلاقی از پیش تعیین شده خود به صحنه می‌آورد و اجازه نمی‌دهد هیچ صدای مستقلی هژمونی معنایی او را به چالش بکشد.

۴.۴. نظام شدت‌بخشی

نظام سوم در چارچوب نظریه ارزیابی، "شدت‌بخشی" با ۲۱۸ مورد (۲۵/۸ درصد از کل نشانگرها) است که شامل سازوکارهایی برای بالابردن یا پایین آوردن درجه قطبیت نگرش‌ها و شدت درگیری‌هاست. واکاوی داده‌های استخراج شده نشان می‌دهد که سعدی در انتقال پیام‌های اخلاقی خود تمایلی به استفاده از زبان خشن ندارد؛ او پیوسته از شگرد "افزایش نیرو" برای برجسته‌سازی مفاهیم بهره می‌برد. ابزار اصلی او در این زمینه، استفاده از کمی‌سازی‌های اغراق‌آمیز و استعاره‌های تشدیدکننده است.

در بیت «دو کونش یکی قطره از بحر علم / گنه بیند و پرده پوشد به حلم» (همان: ۲۲۷)، تقابل واژگانی "قطره و بحر" استعاره‌ای کمی‌ساز به‌شدت قدرتمند است که مقیاس دانش الهی را به‌صورت بی‌نهایت تشدید می‌کند و خرد انسانی را به حداقل ممکن تقلیل می‌دهد.

در بیت «درین ورطه کشتی فروشد هزار / که پیدا نشد تخته‌ای بر کنار» (همان: ۲۲۹) عدد "هزار" کارکرد شمارشی دقیق ندارد، بلکه ابزاری برای تشدید معنای کثرتِ هلاکت‌یافتگان در مسیر شناخت است و بار عاطفی ترس و ناامنی را به‌شدت افزایش می‌دهد. نمونه سوم تشدید از طریق گسترش مکانی است: «وگر بر رفیقان نباشی شفیق / به فرسنگ بگریزد از تو رفیق» (همان: ۲۲۷). "به فرسنگ" میزان و شدت دوری‌گزینی و طرد اجتماعی را از طریق یک معیار فاصله‌ای بسط می‌دهد و قضاوت منفی مستتر در بیت را پررنگ‌تر می‌کند.

در باب چهارم (در تواضع) شدت‌بخشی از طریق تنزیل جایگاه انسانی رخ می‌دهد: «بلندی از آن یافت کو پست شد / در نیستی کوفت تا هست شد» (همان: ۲۷۶) که با تقابل شدید "پستی و بلندی" معنای تواضع را به اوج می‌رساند. در باب نهم (در توبه) عدد و کمیت برای تشدید گناه به کار می‌رود: «غبار گناه بر افلاک رفت / که در پیش باران نباید غبار» (همان: ۳۲۰). در باب هفتم نیز شدت‌بخشی منفی در نکوهش خبرچینی دیده می‌شود: «کسانی که پیغام دشمن برند / ز دشمن همانا که دشمن ترند» (همان: ۳۰۲).

تفسیر این یافته‌ها در بستر نظریه مارتین و وایت مبین آن است که نظام شدت‌بخشی در بوستان نقش یک تقویت‌کننده را بازی می‌کند؛ سعدی با استفاده از این نظام صدای قضاوت‌ها و عواطف خود را تا حدی بالا می‌برد که هرگونه مقاومت شناختی از سوی مخاطب شکسته شده و او مرعوب عظمت زبانی و تصویرسازی متن گردد.

جدول ۳. نتایج نظام شدت بخشی

تمرکز (دقیق یا مبهم سازی)	نیرو: تشدید کیفی (استعاره و صفات)	نیرو: کمی سازی (اعداد و مقیاس ها)	توزیع شدت بخشی در پیکره
۲۷	۸۶	۱۰۵	بسامد کمی
% ۱۲/۵	% ۳۹/۴	% ۴۸/۱	درصد از کل شدت بخشی
تعیین مرزهای قاطع اخلاقی	برجسته سازی عواطف و قضاوت ها	اغراق برای مرعوب سازی شناختی	کارکرد تحلیلی

۴.۵. پویایی تغییرات بین ابوابی

در پاسخ به سومین و پیچیده ترین پرسش پژوهش مبنی بر چگونگی تغییر و نحوه توزیع شاخص های ارزیابی در گذر از ابواب مختلف بوستان، تحلیل داده های ترکیبی پیکره، پرده از یک معماری کلان در استراتژی اقناعی سعدی برمی دارد. یافته های استخراج شده حاکی از آن است که نوع نگرش و قطبیت آن به صورت یکنواخت در سراسر منظومه پراکنده نشده است، بلکه تابعی مستقیم از موضوع هر باب و مخاطب هدف آن است.

در بررسی باب اول (در عدل و تدبیر و رای) تحلیل آماری نشان می دهد که بیش از ۷۰ درصد از نشانگرهای ارزیابی از نوع "قضاوت اجتماعی" هستند. دلیل این امر در بافت موقعیتی متن نهفته است؛ مخاطب این باب پادشاهان و حاکمانند و سعدی برای کنترل قدرت بلامنازع آنان چاره ای جز احضار مفاهیم سنگین شرعی و قضاوت های صریح مربوط به عدل و ظلم ندارد. در این باب، نظام "عاطفه" کمترین میزان حضور را دارد، زیرا عرصه سیاست عرصه احساس نیست، بلکه عرصه هنجارهاست. برای نمونه، سعدی به پادشاه هشدار می دهد: «برو پاس درویش محتاج دار / که شاه از رعیت بود تاج دار» (همان: ۲۳۱) و «رعیت چو بیخند و سلطان درخت / درخت ای پسر باشد از بیخ سخت» (همان: ۲۳۲). درمقابل، با گذار متن به سمت ابواب میانی، به ویژه باب سوم (در عشق و مستی و شور)، توزیع داده ها چرخشی ۱۸۰ درجه را نشان می دهد. در این جا کدهای استخراج شده حاکی از افق شدید نظام "قضاوت" و اوج گیری بی سابقه نظام "عاطفه" با قطبیت مثبت هستند. مفاهیم از حوزه شرع به حوزه عرفان منتقل شده و ابزار اقناع سعدی از "ترس از عقوبت" به "شوق

وصال" تغییر ماهیت می‌دهد. ابیاتی چون «دمادم شراب آلم درکشند / وگر تلخ بینند دم در کشند» (همان: ۲۵۱) و «دلارام در بر دلارام جوی / لب از تشنگی خشک بر طرف جوی» (همان: ۲۵۱) گویای این دگرگونی عاطفی‌اند. در باب پنجم (در رضا) قضاوت‌های جبرگرایانه غلبه می‌یابند: «سعادت به بخشایش داورست / نه در چنگ و بازوی زورآورست» (همان: ۲۸۷) و «چو دولت نباشد تهور چه سود / اگر کوشش رستمانه نمود» (همان: ۲۸۸).

این پویایی گفتمانی در فصول پایانی بوستان، به‌ویژه در باب نهم (در توبه و راه صواب) و باب دهم (در مناجات و ختم کتاب) به پیچیده‌ترین حالت خود می‌رسد. در این بخش از پیکره داده‌ها ترکیبی درهم‌تنیده از "عاطفه منفی" (احساس گناه، شرم و ناامنی روان‌شناختی) و "قضاوت مثبت" نسبت به ذات بخشاینده الهی را ثبت کرده‌اند. سعدی در پایان منظومه، سوژه را پس از طی مسیر طولانی آموزشی با حقیقت مرگ و نقصان بشری روبه‌رو می‌کند. نمونه‌هایی چون «بیا ای که عمرت به هفتاد رفت / مگر خفته بودی که بر باد رفت» (همان: ۳۱۱) و «دریغا که فصل جوانی برفت / به لهو و لعب زندگانی برفت» (همان: ۳۱۲) به‌خوبی این جابه‌جایی عاطفی را نشان می‌دهند. در باب دهم، اوج ناتوانی انسانی چنین ترسیم می‌شود: «تو دانی که مسکین و بیچاره‌ایم / فرومانده نفس اماره‌ایم» (همان: ۳۱۸) و «چه زور آورد با قضا دست جهد؟ / همین نکته بس عذر تقصیر ما» (همان: ۳۱۹).

تحلیل زیربافت‌های نظام "درگیری" در ابواب پایانی نیز نشان از افزایش شگردهای "اعتراف" و "تسلیم گفتمانی" دارد. صداهای مقتدرانه‌ای که در باب اول برای پادشاهان خط‌ونشان می‌کشیدند، در باب دهم به نجوایی تک‌صدا و ملتمسانه در برابر خداوند بدل می‌گردند. این جابه‌جایی ظریف در توزیع آماری نظام‌های ارزیابی، دقیقاً همان چیزی است که "دستور زبان اخلاقی سعدی" را شکل می‌دهد: نظامی هوشمند و سازگارپذیر که در برابر مستبدان با شمشیر قضاوت ظاهر می‌شود، در مواجهه با سالکان با باده عاطفه درمی‌آمیزد، و در پیشگاه حقیقت مطلق، تمامی ابزارهای "شدت‌بخشی" خود را برای ابراز عجز بشری به کار می‌گیرد. این تحلیل ثابت می‌کند که بوستان فقط یک مجموعه اندرز ساده نیست، بلکه

شبکه‌ای درهم‌تنیده از انتخاب‌های دقیقِ واژگانی و بینافردی است که ذهنِ مخاطب را در هزارتویی محاسبه‌شده و ایدئولوژیک به سمتِ کمالِ مطلوبِ شاعر هدایت می‌کند.

۵. نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف دستیابی به درکی دقیق و منظم از سازوکارهای زبانیِ اقناع اخلاقی در بوستان سعدی، این اثر را بر مبنای نظریهٔ ارزیابیِ مارتین و وایت واکاوی کرد. نقطهٔ عزیمت این پیش‌فرض بود که زبان در متون تعلیمی محملی خنثی نیست، بلکه ابزاری فعال و ایدئولوژیک برای ساختِ جهان‌بینی و همراه‌سازیِ مخاطب با نظامِ ارزشیِ مؤلف است. تفسیر یافته‌های کمی و کیفیِ بیکرهٔ ۲۱۵ بیتی (۸۴۲ نشانگرِ ارزیابی) نشان داد که سعدی از تمامی ظرفیت‌های فرانقش بینافردیِ زبان برای خلقِ "دستورِ زبانیِ اخلاق" بهره می‌گیرد.

غلبهٔ چشمگیرِ نظامِ "نگرش" (۵۵/۲ درصد) گویای آن است که بوستان متنی ارزش‌مدار و قضاوت‌گر است. واکاویِ درون‌نظامی نشان داد که مؤلفهٔ "قضاوت" با ۵۲/۶ درصد بر "عاطفه" (۲۹/۶ درصد) و "ارزش‌گذاری" (۱۷/۸ درصد) پیشی می‌گیرد. این توزیع بازتابِ ماهیتِ عمل‌گرایانه و هنجارمحورِ اندیشهٔ سعدی است؛ در جهان‌بینی او فضیلت و ردیلت در کنش‌های اجتماعیِ عینی (بخشش، ظلم، تواضع، تکبر) تجلی می‌یابند و زبانِ ارزیابانه رفتارِ انسانی را در ترازویِ شرع و اخلاقِ اجتماعی می‌سنجد.

تحلیلِ نظامِ "درگیری" (۱۹ درصد) نشان‌دهندهٔ مدیریتِ هوشمندانهٔ چندصدایی است: در ابوابِ تعلیمی، سعدی با راهبردهای انقباضِ گفتمانی (نفی، نهی، تک‌صدایی) هرگونه تردید را مسدود می‌سازد و گزاره‌های اخلاقی را به‌مثابهٔ حقیقتی مطلق جلوه‌گر می‌کند؛ اما در ابوابِ عرفانی (چون بابِ عشق و مستی) به انبساطِ گفتمانی گرایش می‌یابد و با گشودنِ فضا به رویِ صداهای دیگر از قطعیتِ گزاره‌ها می‌کاهد. این پویایی در کنارِ کاربستِ مداومِ نظامِ «شدت‌بخشی» (۲۵/۸ درصد) که قطبیت‌های مثبت و منفی را برجسته می‌سازد، شبکه‌ای درهم‌تنیده از اقناعِ زبانی را شکل می‌دهد.

در مقایسه با پیشینه پژوهش این مطالعه تفوق رویکرد ارزیابی را به روشنی نشان می‌دهد. پژوهش‌های پیشین مبتنی بر تحلیل گفتمان انتقادی (چون حیاتی و عرب‌زاده، ۱۳۹۹؛ فرهود و نوروز، ۱۳۹۵) غالباً در سطح کلان جامعه‌شناختی باقی مانده و ریزبافت‌های عاطفی و ظرایف واژگانی را نادیده گرفته‌اند؛ درحالی که کاربست نظریه ارزیابی نشان داد که ایدئولوژی نه از بیرون، بلکه از درون انتخاب‌های واژگانی و صفات ارزیابانه در بافت خرد متنی می‌جوشد.

هم‌چنین، در مقایسه با پژوهش‌های نقش‌گرایانه پیشین (چون ایشانی و برزگری، ۱۳۹۸) که صرفاً بر "وجهیت" متمرکز بودند، این پژوهش با رویکردی جامع‌نگر، تصویری منسجم‌تر از نظام ارزش‌گذاری مؤلف ارائه داد و ثابت کرد که وجهیت فقط بخش کوچکی از نظام گسترده "درگیری" است و تحلیل ارزیابی متنی به افعال وجهی، به معنای نادیده گرفتن شبکه عواطف، قضاوت‌ها، و شدت بخشی‌هایی است که گفتمان تعلیمی سعدی را می‌سازند. مهم‌ترین نوآوری پژوهش گذار از کلی‌گویی‌های نقد سنتی و ارائه مدلولی عینی و زبان‌شناختی برای نفوذ کلام و اقناع اخلاقی در بوستان است. این مطالعه برای نخستین بار در حوزه سعدی‌شناسی، با کاربست نظریه‌ای پیشرفته در شعر کلاسیک فارسی نشان داد که اقتدار اخلاقی لحن سعدی برآیند انتخاب‌های نظام‌مند و هدفمند او در شبکه گزینش‌های زبانی است. تدوین الگوهای مکرر زبانی با عنوان "دستور زبان اخلاقی سعدی" دستاوردی مهم و اساسی برای خوانش‌های ساختاریافته‌تر از ادبیات کلاسیک به شمار می‌رود.

این دستاوردها کاربردهای عملی و نظری متعددی دارند از جمله: در حوزه نقد و سبک‌شناسی چارچوب ارائه‌شده می‌تواند ابزاری روشن‌مند برای مقایسه سبک شخصی نویسندگان بر اساس توزیع نشانگرهای ارزیابی فراهم آورد؛ در حوزه آموزش زبان و ادبیات فارسی یافته‌ها می‌توانند رویکرد تدریس متون کلاسیک را از تمرکز صرف بر معنا و آرایه‌ها، به سوی آشنایی با سازوکارهای پنهان متن و ارتقای سواد انتقادی سوق دهند.

با عنایت به ظرفیت‌های گسترده این حوزه پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی قابل طرح است، مثلاً اعمال نظریه ارزیابی با ابزارهای زبان‌شناسی پیکره‌ای بر بوستان و گلستان بدون

نمونه‌گیری برای مقایسه دقیق زبان ارزیابانه در نظم و نثر؛ یا انجام پژوهش‌های تطبیقی میان بوستان و شاهکارهای دیگر ادبیات تعلیمی و عرفانی (چون مثنوی مولوی یا حدیقه سنایی) بر مبنای نظریه ارزیابی تا تفاوت‌های سبکی و ایدئولوژیک این متفکران در مهندسی پیام‌های اخلاقی آشکار شود.

تعارض منافع

تعارض منفعی وجود ندارد.

منابع

- آقاگل‌زاده، فردوس. (۱۳۹۴). تحلیل گفتمان انتقادی: تکوین تحلیل گفتمان در زبان‌شناسی. تهران: علمی و فرهنگی.
- ایشانی، طاهره وبرزگری، زینب. (۱۳۹۸). «تحلیل سنجشی نمود بافت فرهنگی در دو متن گلستان و بهارستان (با تأکید بر مشخصه زبانی وجهیت در فرانش بینافردی)». کاوش‌نامه زبان و ادبیات فارسی، س ۲۰ ش ۴۲: ۹۵ - ۱۱۲. DOI: 10.29252/kavosh.2019.1692
- حیاتی، زهرا و عرب‌زاده، فاطمه. (۱۳۹۹). «بازخوانی باب اول بوستان سعدی با رویکرد مشروعیت‌بخشی». متن‌پژوهی ادبی، س ۲۴ ش ۸۳: ۱۹۳ - ۲۲۲. DOI: 10.22054/ltr.2018.18163-1718
- سعدی، مشرف‌الدین مصلح‌بن عبدالله. (۱۳۹۸). کلیات سعدی. مقدمه و شرح جلال‌الدین همایی و بر اساس تصحیح محمدعلی فروغی. تهران: بدرقه جاویدان.
- شمیسا، سیروس. (۱۳۸۱). سبک‌شناسی شعر. تهران: فردوس.
- صفوی، کوروش. (۱۳۶۰). درآمدی بر زبان‌شناسی. تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.
- فrehود، فرنگیس و نوروز، مهدی. (۱۳۹۵). «تعلیم تحذیری سعدی در بوستان با رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی نظریه فرکلاف». پژوهشنامه ادبیات تعلیمی، س ۸ ش ۳۲: ۱۶۱ - ۱۹۰.
- گلفام، ارسلان، دبیرمقدم، محمد، آقاگل‌زاده، فردوس و اعلائی، مریم. (۱۳۸۹). «بررسی تبادل معنا در کتاب‌های درسی علوم انسانی در چارچوب دستور نظام‌مند نقش‌گرای هلیدی از منظر فرانش بینافردی (رویکردی نقشگرا)». پژوهش زبان و ادبیات فارسی، س ۱۷: ۲۱۱ - ۲۲۸.

References

Agha-Golzadeh, F. (2015). Tahlil-e gofteman-e enteqadi: Takvin-e tahlil-e gofteman dar zabanshenasi [Critical discourse analysis: The development of discourse analysis in linguistics]. Elmi va Farhangi. [In Persian]

Eshani, T., & Barzegarri, Z. (2019). A comparative analysis of the manifestation of cultural context in two texts, Golestan and Baharistan (with an emphasis on the linguistic feature of modality in the interpersonal metafunction). Kavoshnameh of Persian Language and Literature, 20(42), 95–122.
<https://doi.org/10.29252/kavosh.2019.1692> [In Persian]

Farhoud, F., & Norouz, M. (2016). Saadi's admonitory instruction in Bustan from the perspective of Fairclough's critical discourse analysis theory. Pazhuheshnameh-ye Adabiyat-e Ta'limi, 8(32), 161–190. [In Persian]

Gholfam, A., Dabir-Moghaddam, M., Agha-Golzadeh, F., & Alaei, M. (2010). An analysis of meaning exchange in humanities textbooks within the framework of Halliday's systemic functional grammar from the perspective of the interpersonal metafunction (A functional approach). Pazhuhesh-e Zaban va Adabiyat-e Farsi, (17), 211–228. [In Persian]

Halliday, Michael A. K., & Matthiessen, Christian M. I. M. (2014). *Halliday's introduction to functional grammar* (4th ed.). London: Routledge.

Hayati, Z., & Arabzadeh, F. (2020). A rereading of the first chapter of Saadi's Bustan from the perspective of legitimation. Matn-Pazhuhi-ye Adabi, 24(83), 193–222.
<https://doi.org/10.22054/ltr.2018.18163.1718> [In Persian]

Martin, James Robert, & White, Peter Richard R. (2005). *The language of evaluation: Appraisal in English*. London: Palgrave Macmillan.

Saadi, M. M. (2019). Kolliyat-e Saadi [The collected works of Saadi] (J. Homayi, Introduction and commentary; based on the critical edition by M. A. Forughi). Badragheh Javidan. [In Persian]

Safavi, K. (1981). Daramadi bar zabanshenasi [An introduction to linguistics]. Bongah-e Tarjomeh va Nashr-e Ketab. [In Persian]

Shamisa, S. (2002). Sabk-shenasi-ye she'r [Stylistics of poetry]. Ferdows. [In Persian]

Thompson, Geoff. (2014). *Introducing functional grammar* (3rd ed.). London: Routledge.

وبسایت انگلیسی و صفحهبندی نشده